

5.2.2 התאמת טבלאות המחיה לנישום

כללי

בכל אחד מן הלוחות ישנה הערכה של מרכיבים שונים, הנחוצים למחיית הנישום ומשפחתו. הפער בין הלוחות נובע ממספר המרכיבים אשר נכללו ושוקללו בכל לוח. "לוח 5-6" כולל את מספר המרכיבים הקטן ביותר, ואת המרכיבים החסרים ניתן להוסיף מתוך נתוניו הספציפיים של הנישום, אשר הוכחו לשביעות רצונו של פקיד השומה. "לוח 1-2" כולל את מספר המרכיבים הרב ביותר, ואמור לכלול את כל מרכיבי המחיה האפשריים ואף כולל פריטים המתייחסים להצהרת ההון, אשר נשאבים מהסקרים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הואיל ואלו לא פורטו בהצהרת ההון.

לוחות 1-2

לוח זה מתיימר להעריך את מרבית הוצאותיו של **נישום סביר**, המצוי באותה רמת הכנסה ובאותו מספר נפשות כמו של הנישום הספציפי. שני נתונים בסיסיים הנכללים בלוח זה יוצרים את הפער בין לוח זה לשאר הלוחות:

א. **הוצאות תכולת הבית** - סעיפים 74-78 לדו"ח הצהרת ההון (טופס 1219¹), אשר אינם נכללים לא ב"לוחות 3-4" ולא ב"לוחות 5-6". מדובר בהוצאות בגין מוצרים בני קיימא, מוצרי חשמל, כלי נגינה, תמונות, שטיחים, תכשיטים, מטבעות, בולים, עתיקות וכיוצא ב.

ב. **נתונים לגבי רמת חיים** - סעיף ההוצאות בשאלון רמת חיים (טופס 1382²), אשר נכלל ב"לוחות 3-4", אך לא ב"לוחות 5-6". אלו הן הוצאות החזקת הדירה (לרבות צריכת שירותים כגון חשמל, גז, מים ותשלומי ארנונה וכן העסקת עזרה חיצונית כגון מטפלת, עוזרת בית, מבשלת, גן וכו'), החזקת רכב, נסיעות לחו"ל, חברות במועדונים, הוצאות הביטוח, הוצאות חינוך, הוצאות בגין אירועים משפחתיים ונופש, מתנות ותרומות, הפסדים שלא הותרו בניכוי מן ההכנסה החייבת, הוצאות רפואיות, רכישות נדל"ן עבור בני הבית והוצאות שנגרמו עקב נזקי רכוש, גניבות, אבידות ושריפה. כמו כן, כוללים "לוחות 1-2" ו"לוחות 3-4" הוצאות נוספות, שטיבן אינו תמיד ברור אף לכלכלני הנציבות!³

לוחות 3-4

לוחות אלה מפרטים הוצאות הדומות ל"לוחות 1-2" אך אינם כוללים את פרטי תכולת הבית בדו"ח הצהרת ההון (טופס 1219).

¹ ראו טופס 1219 - דו"ח הצהרת ההון בנספח 3.9.1.

² ראו טופס 1382 (טופס רמת חיים) בנספח 3.9.2.3.

³ בעמ"ה 519/97 מירקו דוד נ' פ"ש אשקלון (10.6.99), האתר המשפטי **מסטקס**; ובעמ"ה 186/94 משה גולסאד נ' פ"ש תל-אביב 2 (17.4.97), האתר המשפטי **מסטקס**, נתבקשו נציגי המחלקה הכלכלית בנציבות מס הכנסה לפרט בפני בית המשפט מהם המרכיבים המדויקים של הטבלאות, אך לא עלה בידיהם להסביר מהו ההרכב המדויק של הטבלאות.

הנחיות המחלקה הכלכלית קובעות בחוזר מס' 103 מיום 23.3.86 :

"לוחות 3-4' כוללים את כל הנתונים הנמצאים ב'לוחות 1-2', מלבד אותם נתונים המופיעים בהצהרת הון בסעיפים 74-78'. ברוב המקרים המפקח משתמש בהוצאות מחיה כאשר יש לפניו הצהרת הון של הנישום לשתי תקופות והוא מסוגל להעריך את הגידול שחל בסעיפים 74-78 באותה תקופה. במקרים אלו ישתמש המפקח ב'לוחות 3-4' באותה מתכונת של 'לוחות 1-2'."

לוחות 5-6

לוחות אלה כוללים הוצאות מחיה נמוכות ובשונה משאר הלוחות, אינם כוללים את הוצאות תכולת הבית ופריטי הריהוט (סעיפים 74-78 לדו"ח הצהרת הון) ואת הנתונים אודות רמת החיים בשאלון רמת חיים.

מתי ישתמש פקיד השומה בלוחות אלה? הנחיות נציבות מס הכנסה קובעות כי "כאשר בידי המפקח נמצאים נתונים מהצהרת הון של נישום וכן טופס רמת מחיה של נישום לגבי התקופה הנדונה, הרי שייטיב המפקח לעשות אם ישתמש ב'לוחות 5-6'. הדרך בה מיישם בית המשפט את השימוש בלוחות, במקרים מסוימים, שונה מהנחיות רשות המסים כפי שנראה בהמשך.

5.2.3 הערות לגבי השימוש בטבלאות המחיה

הלוחות בוחנים את מצבו של הנישום הסביר על פי קריטריונים אובייקטיביים. אולם, מדובר במעין כללי אצבע (Thumb's Rules) שאינם בהכרח משקפים נכונה את מצבו של נישום ספציפי. הלוחות הינם אומדנה סטטיסטית, אשר מבוססת על ההנחה הכלכלית, כי קיים קשר ישיר בין רמת הכנסה לבין רמת הוצאה ורמת הצריכה.

נתונים סובייקטיביים מובהקים אינם באים לידי ביטוי במסגרת הלוחות. לדוגמה: גיל הנישום ומשפחתו, משך עיסוקו, הזמן הפנוי העומד לרשותו ולרשות משפחתו, אירועים תקופתיים (תקופת החזרי המשכנתא, תקופת תשלום מזונות וכדומה), השפעות חברתיות שונות, הסביבה החברתית בה חי הנישום, העדפות צרכניות, צרכי משק וחסכון של כל נישום ונישום, הרכב התצרוכת או גובה ההשתכרות, אינם באים לביטוי בלוחות הסטטיסטיים ויש לעתים צורך לבחון תקפותם לגבי כל נישום בנפרד.

יתירה מכך, הטבלאות אינן נותנות מענה לאירועים חריגים בחיי הנישום. תקבול מקרי, כגון מכירת דירה, רכישת נכס על ידי שימוש בהלוואה וכן תקבול ממכירת נייר ערך שהוחזק כהשקעת קבע, תקבול חד פעמי בגין ירושה או מתנה וכן הכנסות זקופות מדיור ורכב², אשר יגדילו את תזרים המזומנים שעומד לרשות הנישום למחיתו למשך תקופה מוגבלת. לחריגה זו אין ביטוי בטבלאות הוצאות המחיה, למרות ההשפעה שיכולה להיות בפועל לאירועים אלה. נראה, שמפקח מס הכנסה אמור להתייחס לחריגים אלו כמו גם למצב נזילותו של הנישום.

¹ סעיפים 74-78 בטופס הצהרת הון החדש (טופס 1219). אלו כוללים את כל תכולת הבית, שבה מוצרים בני קיימא, מוצרי חשמל, כלי נגינה, תמונות, שטיחים, עתיקות.

² ראו לעניין זה י. מיוחס - א. הלפרין **הצהרת הון**, הוצאת אידיאה 1982.

הטבלאות מתייחסות למספר הנפשות במשפחה, אך אין הוראה כיצד יש לשקלל את ההוצאה בגין נפשות נתמכות שאינן מבני המשפחה. כך גם אין מענה לשאלה כיצד לשקלל את התמיכה בחיילים בני המשפחה, שחלק מהוצאות המחיה שלהם מסופקות על ידי הצבא.¹

בעיה אחרת חלה בהערכת הוצאותיהם למחיה של בעלי הכנסות גבוהות במיוחד. נראה, כי הלוחות מאבדים מערכם לעניין קביעת שיעור ההוצאות באחוזים ברמות ההכנסה הגבוהות, עקב היחס האחד לכל בעלי הכנסה העולה על סכום מסוים.² במקרה זה, יש לעשות התאמות מיוחדות ולהשתמש בהוצאות המחיה הנקובות בסכומים ולא באחוזים.

נראה שבטבלאות המחיה יש רכיבים רבים שאינם מתאימים לחלק ניכר מהנישומים. עורך טבלאות המחיה קרוב לודאי, שיקף בתוכן את מירב המרכיבים שבהם נתקבל במחקרו האמפירי, אולם יתכן ואין אפילו משפחה אחת שנתונים אלו מתאימים לה. המצדדים בטבלאות המחיה יטענו בודאי שמשקלם של רכיבים מסויימים שבהם רוב האוכלוסיה אינה עושה שימוש הוא שולי וזניח, אולם מתנגדי הטבלאות שמתבססות על ממוצעים יזכרו את הסיפור על ילד בן 10 שטבע בברכה שעומקה הממוצע הוא 40 ס"מ.

כידוע, הוצאות המחיה ב"לוחות 1-2" ו"לוחות 3-4" עולות על אלו המופיעות ב"לוחות 5-6". ברם, לגבול מי שרמת חייו גבוהה ונוסע לעתים קרובות לחו"ל וקיימים נתונים על הוצאות אלו, יעשה פקיד השומה שימוש ב"לוחות 5-6", תוך הפרדת ההוצאות המיוחדות (נסיעות לחו"ל, החזקת רכב, החזקת דירה, אירועים משפחתיים וכו'). זאת, אף שהנישום היה מעדיף במקרה זה שימוש ב"לוחות 1-2", או "לוחות 3-4", ללא הפרדת ההוצאות המיוחדות.

¹ בעמ"ה 5007/96 אהרן רלו נ' פ"ש עכו (22.8.99) האתר המשפטי מסטקס, דחה בית המשפט את הטענה שלפיה עלות בן בפנימייה הצבאית נמוכה משהייה בבית משום שעדיין נזקק הוא לתמיכה מההורים ואין הבדל אם הילד שוהה בפנימייה או בשירות צבאי. נראה לנו, שיש להתחשב בהפחתה בהוצאות בגין שהייה מחוץ לבית. הרי ממילא ההוצאות המשולמות לפנימייה כבר נלקחות בחשבון בנפרד והן כוללות בתוכן הוצאות למחייתו. גם בע"מ 43471-02-12 דגן נ' פ"ש כ"ס (28.8.15), האתר המשפטי מסטקס, נדחתה הטענה של המערער שבנו החייל לא ייכלל במסגרת בני המשפחה לענין חישוב הוצאות מחיה. זאת, משום שהועלתה רק בשלב הדיון בבית המשפט ולא הוכחה, משלא הובא החייל להעיד וכן בשל עדויות סותרות.

² הכנסה שמעל 433,116 נכון לשנת המס 2014.